

JOSEP MARIA SIMÓN DE GUILLEUMA (1886-1965): OFTALMÒLEG I HISTORIADOR

*José Mª SIMÓN-TOR; Sara Isabel SIMÓN-CASTELLVÍ
José Mª SIMÓN-CASTELLVÍ; Guillermo SIMÓN-CASTELLVÍ*

L'activitat del metge oftalmòleg barceloní Simón de Guilleuma com a historiador, cronista i col·leccionista de lents i instruments oftàlmics és molt poc coneguda, si s'ha de jutjar pel desconeixement de la seva vida i obra existent entre els propis oftalmòlegs espanyols. És sorprenent, per exemple, que Antoni Vila-Coro¹⁸, en la seva Història de la Oftalmologia Catalana (1971), només el citi en la bibliografia i no en el text, mentre que la publicació històrica del Dr. Simón és descrita per l'escandinau Schnell, llicenciat en filosofia i funcionari del "Statens Historiska Museum" d'Estocolm, en algunes de les seves obres³.

El present treball, el primer d'una projectada sèrie dedicada a estudiar la contribució d'alguns personatges catalans a la història de la Oftalmologia, té per objecte rescatar de l'oblit un dels oculistes capdavanters de la investigació històrica en el nostre país.

Josep M^a. Simón de Guilleuma va néixer a Barcelona el 21 de novembre de 1886 en el si d'una família acomodada.

Va cursar els seus estudis secundaris com a intern en el Col·legi Valldemà dels germans maristes de Mataró, col·legi al que assistien en aquella època els fills de famílies distingides.

Els primers anys de la carrera de medicina els va estudiar en el vell Hospital de la Santa Creu de Barcelona, passant després a la nova Facultat de Medicina de l'Hospital Clínic de Barcelona (situat al carrer Casanova), obert l'any 1907.

Els seus professors van ser els següents catedràtics: Dr. Martín Vallejo Lobón (Patologia i Clínica Mèdica); Dr. Marià Batllés i Bertrán de Lis (Anatomia Descriptiva); Dr. Antoni Riera Villaret (Tècnica Anatòmica); Dr. Antoni Morales Pérez (Anatomia Topogràfica i Operacions); Dr. Ramon Coll i Pujol (Fisiologia); Dr. Carles Calleja (Histologia i Anatomia Patològica); Dr. Valentí Carulla Margenat (Terapèutica i matèria mèdica); Dr. Gil Saltor Llavall (Patologia i Clínica Quirúrgica); Dr. Joaquim Bonet Amigó, Baró de Bonet (Obstetrícia); Dr. Miguel A. Fargas Roca (Ginecologia); Dr. Andrés Martínez Vargas (Pediatría); Dr. Rafael Rodríguez Méndez (Higiene); Dr. Ignasi Valentí Vivó (Medicina Legal). Entre els professors Auxiliars destaquen els següents: Dr. Pere Nubiola Espinós (Obstetrícia), Dr. Manuel Saforcada Ademà i Dr. Jaume Peyrí Rocamora. En el quadre d'assignatures de la carrera de medicina no existia en aquell temps la d'Oftalmologia, que s'estudiava de forma molt elemental entre les assignatures de Patologia Mèdica, Patologia Quirúrgica i Pediatría.

A l'últim curs, com era costum, els alumnes van visitar, acompanyats pels professors: Vallejo (catedràtic) i Saforcada (professor auxiliar), el manicomi de Sant Baudili, on els van ser impartides, matí i tarda, classes pràctiques. En el transcurs del menjar van ser celebrades les anècdotes i ocurrències del company Simón, així com els acudits del seu amic Enric Serradell i Marfà. D'aquesta visita li va quedar al Dr. Saforcada el sobrenom de "Bella Safo", suscitat no per observar-se-li algun tipus d'efeminament, sinó per l'aspecte del seu rostre i cabells, i pel seu aparent dolç somriure durant el menjar compartit amb els alumnes en el nosocomi.

Josep M^a. Simón de Guilleuma va acabar la llicenciatura en Medicina l'any 1909. Dels seus companys de promoció citarem Bonaventura Carreras Durán (de Girona-Gironès), qui va arribar a ser catedràtic d'Oftalmologia, primer de la Facultat de Medicina de Cadis i després de la Universitat Central (de Madrid), Víctor Conill Montobbio, futur catedràtic d'Obstetrícia i Ginecologia II de la Facultat de Medicina de Barcelona, el citat Enric Serradell Marfà, Josep Mª Vila Moreno (de Figueres-Alt Empordà), també oftalmòleg, i Jaume Russinyol Tor (de Barcelona).

Poc temps després d'acabar la carrera, el dia 3 de novembre de 1911, Josep M^a. Simón de Guilleuma va llegir i defensar la seva tesi doctoral, una tesi d'investigació (*Contribució a l'estudi del diclorhidrat de dioxidiamidoarsenobenzol (606) a l'oftalmologia*)¹⁵ per la qual va obtenir la qualificació d'excel·lent. Amb ella va aconseguir demostrar que l'ús del Salvarsán (606

de la sèrie d'Ehrlich) era, contràriament a la condició *sine qua non* d'Ehrlich per a la seva utilització, la integritat de l'aparell visual, de molts bons efectes, no tenint, administrat per via intravenosa, acció tòxica si es seguien les regles i indicacions per a la seva aplicació. En la seva tesi citava, com a curiositat, el fet que a l'Hospital Oftàlmic de París (Fundació Rothschild), el Dr. Rochon Duvigneaux, en la visita de la tarda, prescrivia per a la majoria dels luètics el 606 o el 914, i en canvi el Dr. Dupuy Dutemps, al matí, els proscrivia totalment.

Aquest estudi del Dr. Simón és, segurament, el primer publicat a Espanya sobre l'aplicació del 606 en les manifestacions oculars de la lúes.

Creiem oportú recordar aquí que un altre oftalmòleg barceloní, el Dr. Hermenegild Arruga, va ser el primer que va posar en pràctica la reacció serològica de Wassermann per al diagnòstic de la sífilis al nostre país.

En el jove Dr. Josep M^a. Simón de Guilleuma es van fer patents molt aviat les seves grans qualitats com a investigador incansable i desinteressat i àdhuc com a cirurgià. Era un home sense cap indici de vanitat. Quan ja tenia preparada una nota per a rebatre els nombrosos errors continguts en un article del Dr. Jaume Padrós de Gaona sobre la història de les lents, va decidir no enviar-lo i advertir directament l'interessat sobre els mateixos. No va ambicionar per a sí honors ni recompenses, i no va dubtar mai a anar d'un costat a un altre amb la finalitat d'ampliar els seus coneixements sobre temes relacionats generalment amb la història de l'oftalmologia i de l'òptica. Gràcies a ells va escriure nombrosos articles històrics al mateix temps que exercia com oftalmòleg a la clínica L'Aliança, en la qual va treballar durant gran part de la seva vida, o a la seva consulta privada del carrer Aragó, i col·laborava a la revista "Annals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques", de Barcelona, de la qual va ser redactor, almenys a partir de 1917, juntament amb altres metges prestigiosos (A. Esquerdo, F. Gallart, M. Moragas, F. Proubasta, Ll. Suñé Medán, Vidal Freixanet, etc.).

En el transcurs de les investigacions que va portar a terme a Vic (Barcelona) va fer bona amistat amb el sacerdot Gudiol, qui també es va interessar pel tema de les ulleres. A petició del Dr. Simón i per a completar l'estudi, el pare Gudiol va publicar, basat en les fitxes que havia recopilat sobre la matèria, un article sobre les ulleres, en el qual diu que la primera notícia trobada (inventaris recòndits de la Cúria Fumada de Vic) sobre l'ús en la nostra terra de lents data de l'any 1358, i que les ulleres, que venien de

l'estranger, eren venudes pels qui exercien de "mercers". Aquest article acaba amb una dada curiosa. En ell es refereix que el papa Nicolau V (1447-1454) era un home de moltes habilitats, entre les quals destacava, precisament, la seva destresa a fer ulleres.

Per la seva banda, a partir de 1922, el Dr. Simón de Guilleuma va començar a publicar en català una sèrie d'escrits sota el títol general de "*Notes per a la Història de les Ulleres*"⁹, de les quals van aparèixer els títols següents:

- *Noves dades sobre les ulleres de pressió (segles XV i XVI).*
- *Impressions d'un viatge per Alemanya, referents a les ulleres antigues i a l'antic gremi de mestres ullerers de Nuremberg.*
- *Evolució soferta per la primera muntura d'ulleres, diferents classes adoptades, formes de transició.*
- *Les ulleres en la formació de cognoms, àlies. Signatures jeroglífiques amb ulleres.*
- *Les ulleres en el folklore en català i en altres idiomes derivats del llatí.*
- *Fets de la Història dels Països Baixos recordats amb ulleres. Les ulleres angulars inserides en l'escultura i pintura catalana quatrecentista.*
- *Ulleres angulars de molla (finals del segle XV o principis del XVI).*
- *Algunes característiques de les ulleres antigues i els seus estoigs en els països escandinaus.*
- *Les ulleres en els "scriptoria" catalans de l'edat mitjana.*
- *Les ulleres en les marques de paper i en la ramaderia.*
- *Detalls sobre les llengüetes que apareixen en les ulleres angulars.*
- *Representació de les ulleres en escuts.*
- *Les ulleres per a visió llunyana. La seva primera representació (1482).*
- *Les ulleres en la imatgeria popular catalana.*
- *Les ulleres en el segle XVII.*

Respecte a aquesta sèrie d'articles, posseïm una carta del Prof. Dott. Noè Scalinci (Nàpols, 16 oct. 1935) en la qual es pot llegir: "Li remeto una breu necrològica del plorat col·lega Dr. Prof. Giovanni Pettella, de qui sé que era estimat amic, mort el febrer passat. Gràcies a ell posseeixo les seves interessants 'Notes per a la Història de les ulleres' i sé que en prepara una sobre els 'Segells de cera d'oculistès', tema nou i interessantíssim".

Sobre la historiografia de les ulleres Cirincione va dir, referint-se als nombrosos països i èpoques als quals s'havia atribuït el seu origen, que un humorista, exagerant una mica, podria molt bé escriure una novel·la del tipus del "Manlive" de Chesterton, l'heroi del qual dóna la volta al món per a arribar a casa seva, doncs les seves investigacions van confirmar la tesi d'Albertotti (de Pàdua) i de Greeff (de Berlín), segons les quals la glòria de la invenció de les ulleres correspondria a Venècia o a Murano, prop de Venècia, afegint a més que Menacho i Simón de Barcelona també defensaven les opinions de Greeff i de Márquez (de Madrid).

Però no acaben aquí les publicacions de Simón de Guilleuma. El 1933 va ser publicat en català, amb una notícia històrico-mèdica del Dr. Josep M^a. Simón de Guilleuma, el llibre ALCOATÍ (Llibre de la figura del uyl), exhumat i presentat pel bibliòfil Luis Deztany. Es tracta del text català, traduït de l'àrab per Mestre Joan Jacme, i conservat en un manuscrit del segle XIV de la Biblioteca Capitular de la Seu de Saragossa. En la presentació Deztany escriu: "No direm res de la personalitat del Mestre Joan Jacme, atès que en l'erudit estudi que fa el Dr. Simón de Guilleuma, la notícia històrico-mèdica que enriqueix la nostra edició, es dóna perfectament a conèixer tot el que actualment se sap en relació amb la vida i obra del traductor català de l'Alcoatí".

La col·laboració del Dr. Simón es titula: "*Notícia històrica dels oftalmòlegs de Catalunya fins a finals del segle XIV, i especialment sobre la vida i obres del Mestre Joan Jacme*". En aquesta notícia el Dr. Simón, després de les seves investigacions, estableix que el Mestre Joan Jacme, encara que d'ascendència àrab, va néixer a Lleida, fet que explicaria el seu perfecte coneixement de la llengua catalana d'aleshores.

El setembre de 1943, amb motiu de la celebració, a València, de la XXI Assemblea de la Societat Oftalmològica Hipano-Americana, i per coincidir amb el 250 Aniversari del naixement de Jacobo Daviel, l'inventor de l'operació de la cataracta per extracció, els laboratoris del Nord d'Espanya van oferir als assembleistes un opuscle escrit, a invitació d'aquests laboratoris, pel Dr. Josep M^a. Simón de Guilleuma titulat: "*Jacobo Daviel. Oculista del rey Luis XV*"¹⁶.

El llibret, a més d'exposar la biografia de Daviel, feia un estudi complet dels viatges que aquest havia realitzat per Europa (havia pres el costum dels

viatges del seu mestre Taylor per a procurar-se renom i recursos) i una presentació dels instruments amb que aquell genial mestre, segons el seu propi mètode, operava als malalts de cataracta, donat que Daviel va crear una nova tècnica i va inventar l'instrumental que va creure adequat per a realitzar-la.

El Dr. Simón era la persona més capacitada per a fer-ho, ja que, el 1925, havia adquirit els autèntics instruments utilitzats per Daviel, posats a la venda pel fill del Dr. Bourgeois de París. Com deia el propi Simón, "els instruments del famós oculista, com volent recordar les aventures del seu amo, travessen la frontera i passen a Espanya, on tanta fama va adquirir el seu mestre, i s'estacionen a Barcelona, la ciutat a la qual va arribar Daviel el 25 de juny de 1737, i on va romandre prop de dos mesos, allotjat en la Fontana d'Or, al carrer Escudillers".

Un any després d'editar-se el citat llibret, al desembre de 1944, Simón de Guilleuma es va presentar al concurs per a optar al premi "Antonio Parell", convocat amb el nom provisional d'"Arxiu", per l'Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona. El títol del treball presentat sota el lema: "...no miren ni veuen els ulls sinó l'ànima" (Feyjóo), va ser: "*Notes documentals per a la Història de les ulleres*". Es tracta d'un exhaustiu treball d'investigació en arxius dividit en dues parts principals:

1. Notícies sobre les ulleres, extretes dels llibres de duanes de Catalunya.
2. Notícies de les ulleres extretes dels inventaris Catalans.

Més endavant, el 1951, el Dr. Simón de Guilleuma va publicar un altre interessant article, del qual n'estava molt orgullós, sobre la *curació de les cataractes del rei Joan II*¹³. El 1959 va publicar, així mateix, un complet estudi històric sobre *un dels primers cirurgians de l'emperador Carles I d'Espanya i V d'Alemanya, el Dr. Jaume Bofill*¹⁷. Aquest mateix any va escriure també un dels seus articles més famosos.

Sorprès per la lectura d'un text imprès a Frankfurt l'any 1618, titulat "*Telescopium sive ars perficiendi novum illud Galilae visorum instrumentum ad sydera*", del qual n'és autor Jerónimo Sirturo, Simón de Guilleuma va acudir als arxius amb la finalitat d'identificar als personatges que es citen en ell.

En la seva investigació va ensopegar amb un inventari de béns, de 1593, en el qual existia una clara al·lusió o relació amb l'obra de Joan Roget, doncs un dels béns era una "ullera llarga guarnida de llautó". El Dr. Simón assenyala com interessant: "el mestratge amb que l'escrivà, obligat a registrar un objecte mancat en aquell moment de nom propi, fa ressaltar la seva part essencial, ullera, sense descuar la característica de la seva muntura allargada, que el diferencia de les ulleres de nas, circumloqui adequat per a descartar la idea del simple tub llarg antany usat pels astròlegs per a delimitar el camp d'observació".

En opinió del Dr. Simón: "Aquest primer balbuceig de combinació diòptrica va servir a Galileu per a iniciar els seus descobriments astronòmics, quan a Joan Roget ja no li quedava alè per a reclamar la seva prioritat". El resultat de les investigacions portades a terme es va plasmar en una comunicació presentada en el IX Congrés d'Història de la Ciència, que es va celebrar a Barcelona, i en una conferència titulada: "*Juan Roget, òptic gironí, inventor del telescopi, i els Roget de Barcelona, constructors del mateix*"¹⁴.

Portat per les seves inclinacions com a historiador, el Dr. Simón de Guilleuma es va convertir amb el pas dels anys en un extraordinari i inescotable viatger. Va aprofitar els seus viatges per Espanya i per tota Europa, en ocasions motivats pel seu desig de mantenir al dia els seus coneixements oftalmològics, per a la recerca d'ulleres col·leccionables i d'objectes o llibres relacionats amb elles. El 1920, va passar una temporada a Nantes (França), on va treballar en el laboratori del Dr. Leduc, famós per la seva dedicació a l'estudi dels ions⁷. Avui es conserva una fotografia d'aquest professor amb la següent dedicatòria autògrafa: "*A Monsieur le Dr. Simón en souvenir de son séjour à Nantes. Dr. Stéphane Leduc. 5 octobre 1920*". Simón va idear per la seva banda diversos instruments i un model nou de banyera porta-elèctrode per al tractament electro-iònic ocular⁸, que tenia l'avantatge de ser transparent i de no ser atacable pels ions. Aquesta banyera es venia a la casa Vicente Ferrer i C^a, Ronda San Pere n° 2 (al costat de la Plaça Catalunya) de Barcelona.

L'esclat de la Guerra Civil Espanyola (juliol de 1936) li impediria portar a terme el tan desitjat viatge a Egipte que tenia preparat i ja pagat, i amb el qual pretenia augmentar els seus coneixements sobre la medicina i la cultura dels antics egipcis. Només anys després podria realitzar-lo.

A més d'incansable investigador i viatger, Simón de Guilleuma va ser un gran *col·leccionista de medalles, de llibres d'interès per a la història de les ulleres* i d'altres objectes, relacionats o no amb la oftalmologia. Destaca, per la seva importància, l'esmentada *caixa d'instrumental de Jacobo Daviel* i una estupenda col·lecció d'ulleres de diversos tipus, una de les més importants d'Europa. A un dels seus clients, amb visió molt dolenta, va haver de canviar-li les ulleres per a adaptar-li una nova graduació. En indicar-li que les que posseïa ja les podia llençar, per ser inadequades i antiquades, el pacient, sentint-se sobtadament inspirat, li va dir: "Doncs no només no les llenço, sinó que les hi regalo perquè comenci amb elles una col·lecció", convertint-se d'aquesta manera en l'inspirador i iniciador de la col·lecció d'ulleres i altres objectes que el Dr. Simón va anar adquirint al llarg de tota la seva vida. Aquest client, el Sr. Eudald Canibell, fou durant anys mentor en l'art de la impremta i, durant els últims anys de la seva vida, inspirador i assessor de l'Arxiu de Gràcia del Club Excursionista de Gràcia.

Però Simón de Guilleuma no només es va interessar per l'oftalmologia, sinó també per la història en general, arribant a ser propietari de l'anomenat **Tresor de Tivissa**, trobat, en el segon decenni d'aquest segle, per un camperol i consistent en un important conjunt de peces ibèriques, entre les quals cal destacar uns plats i gots repussats, un d'ells amb inscripcions ibèriques de metall. En aquells moments les corporacions adequades es trobaven en la impossibilitat d'adquirir aquest tresor, de gran importància històrica. Va ser aleshores quan el Dr. Simón, informat i aconsellat per alguns arqueòlegs, va decidir adquirir la col·lecció que avui es pot contemplar en el Museu Arqueològic de Barcelona, amb la finalitat d'evitar que sortís del país.

Simón de Guilleuma va escriure també alguns articles no relacionats amb la història de la seva professió. Es té constància, per exemple, de la publicació d'una conferència sol·licitada amb el títol "*Els Museus de Barcelona anteriors al segle XX*".

Així mateix, en els últims anys de la seva vida, es va dedicar a recollir en diversos arxius dades sobre la *Història de Corbera de Llobregat* (Barcelona), deixant al morir una immensa quantitat de fitxes, transcripcions de documents, notes i comentaris al respecte. Basat en la investigació referida, arxivada pel seu nebot i fillol, l'advocat Joan Costa Simón, l'arquitecte municipal Sr. Josep M. Riera i Bagué va escriure un llibre sobre la història d'aquesta població². Aquest llibre conté els

documents de l'arxiu de Simón, ordenats cronològicament, juntament amb comentaris explicatius intercalats (per a situar aquests documents en l'ambient del país i en la seva època).

La mort va sorprendre el Dr. Josep M^a. Simón de Guilleuma quan aquest comptava setanta-nou anys d'edat. Va entrar en coma el dia de la festivitat de Santa Llúcia, morint a les 5,45 hores de la matinada del dia 14 de desembre de 1965, a conseqüència de les metástasis originades per un càncer de pròstata. Se li va donar cristiana sepultura en el cementiri de Montjuïc (Via Santa Eulàlia).

Entre els seus amics íntims cal destacar el Dr. Luis Moragas Pomar, metge general i pediatre que fou el seu metge de capçalera, facultatiu que es va fer popular per distreure els nens malalts retallant animals en una fulla o cartolina negra, a qui després solia obsequiar amb la seva meravellosa silueta. Per influència del Dr. Simón de Guilleuma, un dels seus fills, el Dr. Luis Moragas Subirachs es va dedicar a la oftalmologia, exercint, com el seu pare, en el número 54 del Passeig de Gràcia de la ciutat comtal. Però el veritable deixeble per antonomàsia, per haver-se format bàsicament al seu costat, va ser el Dr. Ribas Clotet, oftalmòleg de Barcelona que, una vegada jubilat, es va retirar a viure a Canàries. Precisament, l'última operació realitzada en el consultori del Dr. Simón va ser una operació de cataracta practicada pel Dr. Francisco de P. Ribas Clotet a la consagra del seu mestre.

En conclusió, podem afirmar que Josep M^a. Simón de Guilleuma, oculista espanyol de Barcelona, va ser un investigador i historiador excepcional, que la seva obra no va acabar amb la seva mort com ho demostra el llibre sobre la història de Corbera de Llobregat, aparegut després de la seva mort, i les publicacions originals que encara pot engendrar el seu arxiu.

BIBLIOGRAFIA

1. Gudiol, J. *De les Ulleres*. Rev. Catalana, 144, 252, 1923.
2. Riera y Bagué, Josep M^a.. Documents de la història de Corbera de Llobregat. Basat en la investigació històrica de Josep M^a. Simón y de Guilleuma. Arxiu a cura de Joan Costa y Simón. Ajuntament de Corbera de Llobregat, 1987.

3. Schnell, I. En anakronistisk detalj i den medeltida ikonografien (Särtryck ur Fornvännen, pág 19, h. 1, 1935.
4. José Mª Simón. La episcleritis y su tratamiento por la ionoterapia (con ion salicílico y con ion litio). Tribuna Médica, 127, 988, 1916.
5. J.M^a. Simón. Ionoterapia y episcleritis (ion salicílico y ion litio). Rev. Española Electrología y Radiología Médicas. 53,481, 1916.
6. J.M^a. Simón de Guilleuma. Queratitis intersticial tuberculosa. Annals Ciències Mediques. 2, 46,1921. (Curación rápida con vacuna antialfa de Ferrán).
7. J.M^a. Simón. Expériences de l'ionisation de l'oeil. Clinique Ophthalmologique, 31 année, pág. 483,1927.
8. J .M^a. Simón de Guilleuma. Modèle nouveau d'oeillère porte-électrode pour le traitement électro-ionique du globe de l'oeil. Clinique Ophthalmologique, pág. 644,1916.
9. Simón, Josep M^a. Notes per a la Història de les Ulleres. Imprenta Badia. Barcelona, 1922-1933.
10. Simón de Guilleuma, J.M^a. Electro-ionització pel radi en la conjuntivitis primaveral. Annals de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya. n° 1, pág. 20, 1919.
11. Simón de Guilleuma, J .M^a. Importància en medicina de la teoria dels ions. Annals Ciències Mèdiques. 5, 162, 1921.
12. Simón de Guilleuma, J.M^a. Electroionization par le radium dans la conjonctivite printanière. Clinique Ophthalmologique. 706, 1916.
13. Simón de Guilleuma, J .M^a. La curación de las cataratas del rey Don Juan II. 1951.
14. Simón de Guilleuma, J .M^a. Juan Roget, óptico gerundense, inventor del telescopio y los Roget de Barcelona, constructores del mismo. Boletín de divulgación histórica de la ciudad de Barcelona (Instituto Municipal de Historia). N° 775, 19- X-1959.
15. Simón de Guilleuma, José M^a. Contribución al estudio del diclor-hidrato de dioxidiamido-arsenbenzol (606) en Oftalmología. Tesis de doctorado (1911). Talleres de Artes Gráficas Henrich y C^a. Barcelona, 1918.
16. Simón de Guilleuma, José M^a. Jacobo Daviel, oculista del Rey Luis XV. Laboratoris del Norte de España. Masnou, Barcelona, 1943.
17. Simón de Guilleuma, José M^a. Jaime Bofill, cirujano del emperador Carlos V. Medicamenta. 349, 3,1959.

18. Vila-Coro, Antonio. *Historia de la Oftalmología Catalana*. Academia de Ciencias Medicas de Cataluña y Baleares. Barcelona, 1971 .

ADDENDA

SIMÓN DE GUILLEUMA J.M^a.: *Crescas Abnarrabi, médico oculista de la aljama leridana*. Sefarad, XVIII, 83, 1958.

SIMÓN DE GUILLEUMA J.M^a.: *De l'ús de les ulleres en els països de la Confederació Catalana Aragonesa en el segle XIV*. València, III Congrés d'Hist. de la Corona d'Aragó, I, 492, 1923.

